

SPIS TREŚCI

A. Opis techniczny.

1. Podstawa opracowania.
2. Dane ogólne.
3. Analiza historyczna budynku
4. Ocena stanu technicznego elewacji budynku

B. Załączniki fotograficzne.

C. Załączniki graficzne.

1. Elewacja południowa - inwentaryzacja budowlana – I-01.
2. Elewacja zachodnia - inwentaryzacja budowlana – I-02.
3. Elewacja północna - inwentaryzacja budowlana – I-03.
4. Elewacja wschodnia - inwentaryzacja budowlana – I-04.

OPIS TECHNICZNY

1. Podstawa opracowania.

- Zlecenie Inwestora
- Inwentaryzacja architektoniczna elewacji wykonana przez autora opracowania
- Dokumentacja fotograficzna
- Odkrywki ścian budynku

2. Dane ogólne.

2.1. Dane o opracowaniu.

Opracowanie niniejsze stanowi inwentaryzację elewacji budynku i ocenę stanu technicznego elewacji budynku Miejskiego Centrum Kultury w Żywcu Aleje Wolności 4.

2.2. Dane o budynku.

Przedmiotem opracowania jest budynek mieszczący się przy alei Wolności 4.

Budynek jest wybudowany w latach 1900 - 1902 i jest wpisany do rejestru zabytków pod numerem A-633\89 na mocy decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Bielsku – Białej z dnia 09-05-1990r. Budynek wzniesiony z przeznaczeniem na siedzibę Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego Sokół.

Budynek usytuowany w Śródmieściu Żywca w południowej części al. Wolności, po jej wsch. stronie, tuż przy jej ciągu. Stoi na częściowo ogrodzonej, prostokątnej działce siedliskowej. Od pn. po zachodniej

stronie ulicy znajdują się tereny sportowe klubu KS „Koszarawa” (pierwotnie należące do PTG „Sokół”). Budynek frontem zwrócony na południe. Murowany z cegły, elewacje częściowo otynkowane, częściowo licowane klinkierową okładziną imitującą wątek ceglany. Budynek o masywnej bryle, o formie zbliżonej do leżącego prostopadłościanu, z ryzalitami w osiach skrajnych korpusu od zachodu i osiach środkowych od północy i południa. Złożony z dwóch części: wzniesionego pierwotnie, zryzalitowanego korpusu i dobudowanej od wschodu, prostopadłościenną część. Korpus piętrowy z dodatkowym drugim piętrem w poddaszu. Część wschodnia (dobudowana) piętrowa. Dach nad korpusem budynku niski w proporcji do wysokości ścian, kalenicowy, dwuspadowy. Kalenica dachu w części środkowej przepruta ośmioboczną wieżyczką zwieńczoną uskokowym gzymsem, nakryta ośmiobocznym podzielonym uskokowym gzymsem, ostrosłupowym hełmem z gałką i iglicą. Nad częściami zryzalitowanymi dachy dwuspadowe, prostopadłe do dachu głównego, ze szczytami ożywionymi oknami i facjatami. Dach nad częścią wschodnią pulpitowy. Budynek podpiwniczony pod częściami zryzalitowanymi i częścią wschodnią. Fasada korpusu budynku od południa reprezentacyjna z częściowo zachowanym programem architektonicznym. Symetryczna, lecz o symetrii zakłóconej przez wtórne przekształcenie strefy parteru (przebudowa wejść). Trójosiowa, z ryzalitem pozornym w osi środkowej. We wszystkich osiach parteru wejścia do budynku. Na piętrze symetrycznie rozmieszczone otwory okienne. Skrajne prostokątne od góry ujęte profilowanymi opaskami. Środkowy, większy, w ryzalicie, zwieńczony półkoliście z krzywizną łuku profilowaną w tynku, ożywioną kluczem ujętym dwoma zwojami. W strefie poddasza jednoosiowa facjata ujęta tynkowanymi spływami, podzielona horyzontalnie tynkowanym pasem, zwieńczona trójkątnym szczytem, pod którym data:

„1902”. W osi facjaty w dolnej części, duży, zwieńczony półkoliście otwór okienny, nad nim okno typu oeil –de-boeuf. Wszystkie elewacje ceglane (ozdobna okładzina ceramiczna imitująca wątek ceglany) podzielone poziomo tynkowanymi pasami. Cokoły potynkowane ożywione pseudoboniowaniem. Gzyms koronujący szeroki, profilowany, obiegający od północy, zachodu i południa, na facjatach i szczytach wygięty półkoliście, wyłamany lub przerwany. Elewacja boczna północna w korpusie trójosiowa, z niewielkim ryzalitem w osi środkowej, w którym blenda okienna zwieńczona profilowanym łukiem półkolistym z kluczem. Pod blendą płycina ujęta profilowanym łukiem pełnym z maską w kluczu, ożywiona stylizowanym ornamentem roślinnym. W osiach skrajnych prostokątne otwory okienne, częściowo wtórnie zamurowane. Elewacja zwieńczona ozdobnym, uskokowym szczytem ujętym spływami, z oknem typu oeil-de-boeuf. Elewacja wzdłużna (zachodnia) korpusu w części środkowej ożywiona rytmicznie pięcioma dużymi, zwieńczonymi półkoliście, zamurowanymi oknami. Gzyms kordonowy oddzielony od gzymsu koronującego szerokim, gładkim pasem tynku. Elewacja zachodnia części południowej korpusu dwuosiowa, na parterze i piętrze z parami okien i dwoma oknami w ozdobnym, ujętym spływami szczycie, nad którymi oeil-de-boeuf pomiędzy dwoma, małymi prostokątnymi okienkami. W polu przerwanego gzymsu wieńczącego dekoracja w postaci dziewczęcej główki ujętej ornamentem roślinnym i spływami z palmetami. Elewacja zachodnia części z ryzalitem północnym o podobnych rozwiązaniach architektonicznych. W obu kondygnacjach zamurowane prostokątne otwory okienne ujęte częściowo opaskami. Szczyt schodkowy. Pod nim półkoliste okno, pod którym kobieca główka ujęta ornamentami roślinnymi i spływami z palmetami. Ozdobny detal architektoniczny w szczytach ryzalitów od wschodu podobny do detalu w szczytach zachodnich. Szczyty dachu od wschodu schodkowe, ujęte

spływami i wyłamanymi gzymsami, zwieńczone trójkątnie. W szczycie południowym duże okno prostokątne, nad nim oeil-de-boeuf i wyżej okno półkolistе. Szczyt podzielony gzymsem. W szczycie północnym duże okno o wykroju półkolistym, nad nim oeil-de-boeuf i mniejsze okno półkolistе. Elewacje boczne (północna i południowa) części obiektu dobudowanej od wschody z cegły, ożywione rozmieszczonymi poziomo pasami tynku. Okna rozmieszczone tu symetrycznie. Elewacja wschodnia tej części potynkowana z rytmicznie rozmieszczonymi oknami na obu kondygnacjach, pozbawiona elementów dekoracyjnych. Dachy kryte dachówką ceramiczną i częściowo blachą ocynkowaną (hełm wieżyczki). Obiekt wzniesiony na planie wieloboku zbliżonego do wydłużonego prostokąta z niewielkimi ryzalitami w osiach skrajnych korpusu budynku od północy i południa i ryzalitami w osiach środkowych w elewacjach północnej i południowej. Korpus budynku dwuprzestrzenny.

3. Analiza historyczna budynku

Pierwsze organizacje sokolskie tworzyły się na Śląsku już w XIX wieku. Idea tworzenia towarzystw gimnastycznych rozpowszechniła się wśród Polaków przychodząc z Czech. Pierwsze polskie gniazdo ruchu sokolskiego zostało założone w 1867 roku we Lwowie. Natomiast pierwsze gniazdo „Sokoła” utworzone przez Polaków mieszkających na Dolnym Śląsku powstało 21 lipca 1894 roku we Wrocławiu. Polskie Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” było stowarzyszeniem o charakterze gimnastycznym i społeczno-wychowawczym. W początkach XXw. przybrało charakter organizacji paramilitarnej. Skupiało w swych szeregach młodych ludzi, którzy wzięli czynny udział w walce o odzyskanie niepodległości. Zamiar zawiązania oddziału Sokoła w Żywcu

mieszkańcy zainteresowani sportem podjęli w 1891 roku czyli dwa lata przed rzeczywistym założeniem organizacji. Wtedy to kilkusobowa delegacja po instrukcje i wskazówki udała się z Żywca do siedziby organizacji we Lwowie. Oddział Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” założony został oficjalnie w Żywcu 15 lipca 1893 roku. Miało to miejsce w Hotelu Narodowym w Żywcu. Walne zgromadzenie założycielskie na prezesa mianowała Władysława Namysłowskiego, a na jego zastępcę Jana Łazarskiego. Żywieckie koło Sokoła podporządkowane było organizacyjnie I krakowskiemu okręgowi tej organizacji t.zw. dzielnicy krakowskiej, a w 1924 roku dzięki staraniom Jerzego Szczurka prezesa Sokoła w Cieszynie do nowo utworzonego X okręgu cieszyńskiego. W latach 1900-1902 w miejscu stodoły wybudowano gmach Towarzystwa Gimnastycznego "Sokół" - obecnego Miejskiego Centrum Kultury. Po dwóch latach – 6 września 1904r. nastąpiło uroczyste otwarcie gmachu i jego poświęcenie przez ks. Proboszcza Markuzela. W 1898r. miasto darowało plac pod budowę Sokolni i boiska. Miejska Kasa Oszczędności udzieliła umorzonej później pożyczki. Z księgi posiedzeń Gminy możemy przeczytać, że "W roku 1902 Rada Gminy postanowiła udzielić bezpłatnie Tow. Gimnast. "Sokół" potrzebne drzewo budowlane do konstrukcji dachu. Sprzedać 400.000 szt. cegieł z cegielni miejskiej". Drewno potrzebne na budowę darował również arcyksiążę Karol Stefan. Koszty budowy prowadzonej przez Munka z Dziedzic wyniosły 52 tys. koron. W czasie zaborów w monarchii austriackiej w każdym większym mieście a więc i w Żywcu stał okazały gmach „Sokoła”. W budynku powstała sala gimnastyczna oraz widowiskowa ze sceną i malowaną kurtyną, zniszczoną w czasie II wojny światowej. Około 1915r. budynek powiększony przez dobudowanie części parterowej od wschodu. Sam budynek "Sokoła", w którym mieścił się Młodzieżowy Dom Kultury Niemcy zmienili na Deutsches Heim.

Okolo 1940r. dokonano przebudowy wejść w fasadzie, oraz częściowo przebudowy artykulacji elewacji. W roku 1945 budynek został zniszczony. Po wyzwoleniu odbudowany. Gmach eklektyczny z dominacją renesansowego detalu architektonicznego. Architekt nieznany.

W latach pięćdziesiątych ubiegłego wieku do budynku od strony północnej wykonano dobudowę. Budynek Miejskiego Centrum Kultury jest budynkiem trzykondygnacyjnym, częściowo podpiwniczonym.

Obiekt od czasu powstania w 1902r. do czasów współczesnych ulegał bardziej lub mniej poważnym przebudowom, często deformującym jego bryłę i architekturę. Pierwotnie obiekt miał bardzo harmonijną, zwartą formę, bryłę i wystrój elewacji, opartą na symetrii: człon centralny od południa i północy zamknięty był symetrycznymi ryzalitami o bogatym wystroju sztukatorskim, z płaskorzeźbami przedstawiającymi symbol Towarzystwa – wizerunki sokołów z rozpostartymi skrzydłami, płaskorzeźby portretowe kobiet, bogato dekorowane attyki szczytowe. Człon centralny wyposażony był w obszerne okna arkadowe, od południa funkcjonowało jedno centralne wejście główne, nad którym górował okazały balkon. Na podstawie załączonej ikonografii archiwalnej (fotografie) można dość precyzyjnie prześledzić późniejsze przebudowy (i deformacje) obiektu. Pierwsza znacząca przebudowa miała miejsce ok. 1915r., kiedy to od strony wschodniej dobudowano parterową przybudówkę (dostosowaną architektonicznie do całości poprzez powtórzenie i kontynuację klinkierowo-tynkarskiego wykończenia elewacji). Kolejna poważna przebudowa miała miejsce ok. 1940r., gdzie dokonano poważnych przekształceń architektury, powodujących jej deformację i zubożenie: usunięto figury sokołów, usunięto część dekoracyjnych gzymsów półkolistych w ryzalitach, z przebudową lub

wprowadzeniem nowych okien, przebudowano wejście główne z wprowadzeniem potrójnych drzwi, przy czym zlikwidowano balkon nad wejściem, zamurowano okna parteru ryzalitu północnego. W 1945r. obiekt doznał uszkodzeń na skutek działań wojennych (fot. archiwalna z 1945r. przedstawia budynek z niekompletnym pokryciem dachu, brakiem okien i przeszkleń, ogólną dewastacją). W latach powojennych obiekt wyremontowano, jednakże dokonano dalszych deformacji bryły poprzez nadbudowę i rozbudowę dotychczas parterowej przybudówki od strony wschodniej, zamurowano arkadowe okna członu środkowego, w fasadzie z prawej strony przekształcono okno parteru na drzwi, wymieniono większość stolarki okiennej, w dużym stopniu na dysharmonijną i niezgodną z charakterem obiektu. Należy jednakże stwierdzić, że w zakresie bryły, gabarytów i ogólnego wyrazu artystycznego i architektonicznego obiekt do dziś zachował swój pierwotny charakter w odniesieniu do elewacji i wizerunku od strony ulicznej, czyli w zakresie elewacji południowej, zachodniej i północnej. Elewacje te oczywiście doświadczyły istotnych przekształceń (opisanych wyżej), jednakże albo dokonano ich stosunkowo umiejętnie (m.in. przebudowa drzwi i okien), albo zostały całkowicie usunięte niektóre elementy dekoracyjne, co zubożyło wystrój, jednakże nie zdeformowało elewacji (m.in. usunięcie wszystkich płaskorzeźbionych wizerunków sokołów).

4. Ocena stanu technicznego elewacji budynku

Pod względem technicznym elewacje budynku znajdują się w bardzo złym stanie: liczne ubytki, odparzenia, odspojenia wyprawy tynkarskiej, również w odniesieniu do elementów wystroju sztukatorskiego. Ubytki, uszkodzenia dekoracyjnej okładziny elewacji z płytek klinkierowych

(imitujących oryginalny wątek ceglany), w dużym stopniu uszkodzone i niesprawne obróbki blacharskie oraz pokrycie blaszane i drewniane żaluzje hełmu wieży wentylacyjnej. Ponadto obiekt ma poważny problem z wilgocią gruntową, co skutkuje przyspieszoną destrukcją zarówno murów jak i powłok wykończeniowych. Pokrycie dachu budynku (dachówka ceramiczna) znajduje się w stanie ogólnie zadowalającym, gdyż około kilkunastu lat temu zostało w całości wymienione. Obiekt w większości wyposażony jest we wtórną, dysharmonijną stolarkę okienną i drzwiową, co psuje i zubaża ogólny wizerunek tego prestiżowego i imponującego gmachu. O ile w tylnej, współczesnej przybudówce nie ma to istotnego znaczenia (ale nawet tam należy zadbać o ujednolicenie formy całości stolarki), to w części zabytkowej, charakteryzującej się wykwinłą architekturą stanowi to poważny dysonans.

B. ZAŁĄCZNIKI FOTOGRAFICZNE

Fot. 1 widok elewacji od strony południowej zachodniej – stan istniejący

Fot. 2 widok elewacji od strony zachodniej – stan istniejący

Fot. 3, 4 widok elewacji od strony północnej w korpusie trójosiowej z niewielkim ryzalitem w osi środkowej – stan istniejący

Fot. 5 widok elewacji od strony południowej – stan istniejący

Fot. 6 widok elewacji od strony wschodniej fragment – stan istniejący

Fot. 7 widok elewacji od strony wschodniej – potynkowana z rytmicznie rozmieszczonymi oknami na obu kondygnacjach, pozbawiona elementów dekoracyjnych - fragment – stan istniejący

Fot. 8 elewacja południowa – ryzalit frontowy – stan istniejący

Fot. 9 elewacja południowa – ryzalit frontowy – stan istniejący

Fot. 10,11,12 elewacja zachodnia – ryzalit – w polu przerwanego gzymsu wieńczącego dekoracja w postaci dziewczęcej główki ujętej ornamentem roślinnym i spływami z palmetami – stan istniejący

Fot. 13 elewacja zachodnia – liczne ubytki, odparzenia warstwy tynkarskiej; ubytki, uszkodzenia okładziny elewacji z płytek klinkierowych - stan techniczny bardzo zły

Fot. 14 elewacja północna – ubytki warstwy tynkarskiej; ubytki, uszkodzenia okładziny elewacji z płytek klinkierowych - stan techniczny bardzo zły

Fot. 15 elewacja południowa – ubytki warstwy tynkarskiej; ubytki, uszkodzenia okładziny elewacji z płytek klinkierowych - stan techniczny bardzo zły

Fot. 16 ubytki warstwy tynkarskiej - stan techniczny bardzo zły

Fot. 17 destrukcja murów i powłok wykończeniowych spowodowana problemem z wilgocą gruntową – stan bardzo zły

Fot. 18 destrukcja murów piwnic spowodowana problemem z wilgocia gruntową – zdjęcie z przeprowadzonych odkrywek - stan bardzo zły

Fot. 19 destrukcja murów piwnic spowodowana problemem z wilgocia gruntową – zdjęcie z przeprowadzonych odkrywek - stan bardzo zły

Sporządził: mgr inż. arch. Wojciech Łodziński

mgr inż. arch. Urszula Łodzińska

C. ZAŁACZNIKI GRAFICZNE

1. Elewacja południowa - inwentaryzacja budowlana – I-01.
2. Elewacja zachodnia - inwentaryzacja budowlana – I-02.
3. Elewacja północna - inwentaryzacja budowlana – I-03.
4. Elewacja wschodnia - inwentaryzacja budowlana – I-04.